

УДК 378

Олеся Худзей, викладач кафедри теорії і практики перекладу
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З ЇХ ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.) В УМОВАХ МАСОВОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано специфіку діяльності спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, подано коротку їх характеристику. Виокремлено ті аспекти їх роботи, які можна з успіхом застосовувати у загальноосвітніх школах, створивши у них розвивальне середовище для кожного учня.

Ключові слова: спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов, іноземні мови, розвивальне середовище, вчитель іноземної мови.

Рис. 1. Літ. 5.

Олеся Худзей, преподаватель кафедры теории и практики перевода
ГВУЗ “Ужгородский национальный университет”

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ОБУЧЕННЯ ІНОСТРАННИМ ЯЗЫКАМ В СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ УЧЕБНИХ ЗАВЕДЕННЯХ С ЇХ УГЛУБЛЕНИМ ІЗУЧЕННЯМ (КОНЕЦЬ ХХ – НАЧ. ХХ ВВ.) В УСЛОВИЯХ МАСОВОЇ ШКОЛИ

В статті проаналізована специфіка діяльності спеціалізованих шкіл з углубленим вивченням іноземних мов, дана коротка їх характеристика. Виділено ті аспекти їх роботи, які можна з успіхом застосовувати в загальноосвітніх школах, створивши у них розвивальне середовище для кожного учня.

Ключевые слова: спеціалізована школа з углубленим вивченням іноземних мов, іноземні мови, розвивальне середовище, вчитель іноземної мови.

Olesya Khudzey, Department of Theory and Practice of Translation
of the State University “Uzhgorod National University”

UPDATING THE IDEAS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN SPECIALIZED SCHOOLS WITH THEIR IN-DEPTH STUDY IN THE END OF THE 20TH AND BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Specifics of specialized schools with advanced study of foreign languages are analyzed in the article and their brief description is given. Aspects of their work which can be successfully applied in general schools creating developing environment for each pupil there are distinguished.

Keywords: developing environment, foreign languages, specialized school with advanced study of foreign languages, teacher of foreign languages.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій. Робота спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов завжди відрізнялася оригінальністю та нестандартними підходами до навчально-виховної роботи. Діти, які навчаються у таких закладах, та є здібними до вивчення мов, потребують інших підходів і методів роботи з ними, ніж ті, які навчаються у масовій школі. Адже вони здатні засвоювати навчальний матеріал на вищому рівні складності та часто відзначаються допитливістю і бажанням охопити більший пласт навчальної інформації. Задля цього педагогам доцільно використовувати такі методи роботи, які передбачають більшу самостійність школярів, допомагають їм засвоювати велику кількість

інформації, витрачаючи при цьому незначну кількість зусиль.

Проте необхідно пам'ятати, що діти, здібні до вивчення мов, навчаються і в масовій школі. Вони потребують індивідуального підходу та додаткової роботи у напрямі розвитку своїх здібностей. Саме тому досягнення та здобутки спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов можна з успіхом використовувати на уроках іноземних мов у масовій школі.

Специфіка діяльності спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов досліджувалася низкою науковців, серед яких Н. Жеренко, О. Забіліна, Т. Калинюк, Г. Михайлець та ін. Ними було досліджено діяльність таких шкіл в історичній ретроспективі, а також окремі

аспекти їх роботи в сьогоденні (особливості індивідуалізації навчання аудіювання учнів молодших класів, формування мовленнєвої компетенції, навичок навчання комунікативного читання тощо).

Мета статті полягає в аналізі основних аспектів діяльності спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов в Україні (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) задля виокремлення актуальних для сучасної масової школи ідей.

Виклад основного матеріалу. Спеціалізована школа (школа-інтернат) з поглибленим вивченням іноземних мов – це загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів, що забезпечує реалізацію права громадян на здобуття загальної середньої освіти в обсязі Державного стандарту і поглибленого вивчення однієї з іноземних мов.

Її завданнями є: 1) сприяння формуванню ключових компетенцій, що забезпечує використання іноземної мови у ситуаціях офіційного та неофіційного спілкування у навчальній, соціально-побутовій, культурній, професійній сферах комунікативної взаємодії; 2) забезпечення випускникам практичного володіння двома іноземними мовами в обсязі Державного стандарту (відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти рівень B2 (для першої іноземної мови) та B1 (для другої іноземної мови) в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) [4].

Принагідно зазначимо, що рівень B2 передбачає гнучке й вільне володіння іноземною мовою, використання її як засобу міжособистісного та міжкультурного спілкування у широкому спектрі ситуацій офіційної і неофіційної взаємодії з носіями мови. Зокрема, на нижній межі рівня має місце зосередженість на ефективному аргументі: висловлюватись та захищати свої погляди в дискусії, наводячи релевантні пояснення, аргументи й коментарі; пояснювати точку зору про основні положення теми, вказуючи на переваги і недоліки різних суджень; будувати низку послідовних аргументів; розвивати аргумент, наводячи докази на підтримку або проти певної точки зору; пояснювати проблему та висвітлювати її так, щоб йому/їй інша сторона у переговорах змушена була поступитися; розмірковувати про причини, наслідки, гіпотетичні ситуації; брати активну участь у неформальній дискусії в знайомих контекстах, коментуючи, висвітлюючи точку зору, оцінюючи альтернативні пропозиції, створюючи гіпотези та реагуючи на гіпотези інших. При прямому розгляді рівня виявляються два нові фокуси. Перший – це бути

здатним на більше, ніж зберігати свій статус у соціальному дискурсі, наприклад, розмовляти природно, швидко й ефективно; розуміти в деталях те, що сказано йому/їй нормативною усною мовою навіть в умовах шуму; ініціювати розмову, вступати, коли потрібно, у розмову та завершувати її, коли їй/йому це потрібно, хоча він/вона не завжди може це зробити елегантно; застосовувати “запасні” фрази для того, щоб виграти час з метою сформулювати те, що хочеш; спілкуватися з таким ступенем швидкості і спонтанності, що це робить цілком можливим регулярне спілкування з носіями мови, не примушуючи іншу сторону напружуватись в інтеракції; пристосовуватися до зміни розмови, стилю та наголосу, що є нормальними для неї; підтримувати стосунки з носіями мови так, щоб навмисне не забавляти і не дратувати їх, чи примушувати поводитись інакше, ніж вони поводитись би з такими ж носіями мови. Другий новий фокус – це новий ступінь мовленнєвого усвідомлення: виправляти помилки, якщо вони призвели до непорозуміння; помічати власні “улюблені помилки” і свідомо стежити за своєю мовою, щоб їх не допустити; взагалі виправляти “слизькі місця” та помилки, коли він/вона їх усвідомлює; планувати те, що слід сказати, і засоби для цього, враховуючи ефект сказаного для реципієнта/ів. Загалом, це новий рубіж для подолання тими, хто вивчає мову [1, 33 – 34].

Досягнення цього рівня дає можливість випускникам, з одного боку, продовжити освіту у лінгвістичному чи іншому спеціалізованому ВНЗ, з іншого – здійснювати трудову діяльність відразу після закінчення школи в обраній професійній сфері, що передбачає професійно орієнтоване використання іноземної мови, наприклад, у ролі спеціаліста середньої ланки: секретаря-референта (зі знанням іноземної мови), гіда-перекладача, працівника готельного, ресторанного бізнесу та ін. Введення спецкурсів, факультативів і курсів за вибором у класах цього рівня дає можливість не тільки краще готувати випускників до діяльності у зазначених вище галузях, а й розширює діапазон підготовки випускників з іноземної мови.

Як правило, у спеціалізованих школах перша іноземна мова починає вивчатися з першого класу і годин на її вивчення виділяється у два рази більше, ніж у загальноосвітніх. Це дає можливість досягнути досить високого рівня навченості. Введення спецкурсів, факультативів не лише допомагає краще підготувати випускників за вибраним напрямом, а й розширює діапазон підготовки випускників з іноземної мови [2, 11].

Наприклад, курс країнознавства дає змогу

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З ЇХ ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.) В УМОВАХ МАСОВОЇ ШКОЛИ

ознайомити учнів з культурою інших країн, розвинути у них позитивне сприйняття чужоземної культури та набути умінь долаття соціокультурних бар'єрів. При цьому зміна соціокультурного контексту навчання іноземних мов в Україні викликала оновлення змісту іншомовної освіти. Саме тому формування країнознавчих знань інтегрується у формування іншомовної комунікативної компетенції. Відтак оволодіння учнями іншомовною культурою здійснюється через іноземну мову, а навчання іноземної мови – на матеріалі країнознавства.

Процес навчання країнознавства ґрунтується на порівняльному підході до оволодіння культурною інформацією, який забезпечує проведення паралелей між культурами різних народів, знаходження спільних рис та розбіжностей, формування поважного і толерантного ставлення до соціокультурних відмінностей. У процесі вивчення цього курсу в учнів формується культурна чутливість та здатність ідентифікувати й використовувати різні способи спілкування з представниками інших культур, здатність виконувати роль культурного посередника між рідною культурою і культурою країни, мова якої вивчається, а також ефективно розв'язувати проблеми міжкультурного непорозуміння та конфліктів [5, 114].

У спеціалізованих школах з поглибленим вивченням іноземних мов з другого або ж п'ятого класу вивчається також друга іноземна мова. В окремих школах запроваджується факультативне вивчення ще й третьої іноземної мови.

Протягом 2007 – 2011 рр. нами було опитано вчителів іноземних мов, які працюють у загальноосвітніх школах Львівської області та перебували на курсах підвищення кваліфікації у Львівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, а також у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка. Всього в анкетуванні взяли участь 126 респондентів: 70 з них працюють у міських школах, 56 – у сільських.

Їм було запропоновано дати відповіді на низку запитань, щоб з'ясувати, наскільки добре вони

обізнані з методикою роботи спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та чи застосовують її елементи у своїй практичній діяльності.

На запитання “Чи знайомі Ви з методикою навчання іноземних мов у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням іноземних мов?” відповіді респондентів розподілилися таким чином (див. рис. 1):

З діаграми видно, що 15,43% опитаних вважають, що володіють такими знаннями, 43,5% – володіють, але недостатньо, їхні знання несистематизовані, фрагментарні та розрізнені, 12,56% – не володіють такими знаннями взагалі, 28,51% – не відповіли на це запитання. Очевидно, їм важко було зорієнтуватися, наскільки знання, які в них є про організацію роботи спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, відповідають дійсності.

Безумовно, базові знання методики роботи з обдарованими дітьми на уроках іноземної мови педагоги мали б отримати, навчаючись у ВНЗ. Проте відповіді на запитання анкети засвідчили протилежне. 87,3% респондентів вказали, що таких знань на базових курсах з професійно-практичної підготовки не отримали, і лише 16,7% опитаних педагогів вважають, що отримали окремі знання, які стосуються насамперед форм (47,9%) і методів (52,1%) роботи спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, а також організації у них позаурочної діяльності (36,8%).

Практично усі респонденти, а саме 98,1%, вважають, що такі знання їм необхідні, оскільки вони можуть урізноманітнити форми, методи і засоби навчання іноземних мов у масовій школі (85,8%); більш ретельно здійснювати індивідуальний підхід до кожного учня на уроці (48,6%); краще розуміти окремі положення методики викладання іноземних мов (16,45%); забезпечити школярам, здібним до вивчення іноземних мов, можливість розвитку на максимальному рівні їх можливостей (76,55%) тощо.

На запитання “Чим, на Вашу думку, принципово відрізняється методика роботи

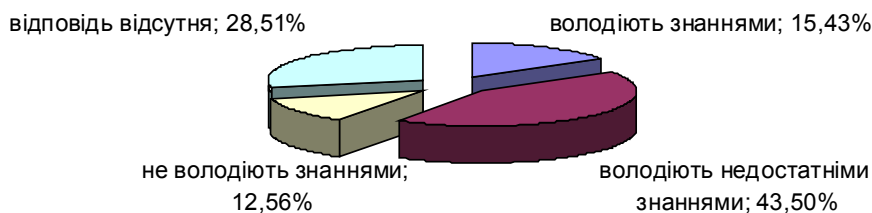

Рисунок 1. Володіння вчителями знаннями про методику викладання іноземних мов у школах з поглибленим їх вивченням

вчителя на уроках іноземної мови у спеціалізованій школі з її поглибленим вивченням та в масовій школі?” 14,34% опитаних не дали відповіді. У решті анкет трапляються такі варіанти: 56,98% опитаних вважають, що саме у цьому типі навчальних закладів є можливість більш широко застосовувати самостійну роботу школярів, 22,4% вказали, що вчитель має змогу працювати на вищому рівні складності, пропонуючи учням складніші та різноманітніші завдання, 67,5% респондентів звертають увагу на можливість більш широкого застосування різноманітних методів, форм і засобів роботи зі школярами, 16,2% переконані, що робота у спеціалізованій школі накладає на педагога додаткові зобов'язання.

Відповіді респондентів на запитання: “Які елементи методики навчання іноземних мов у спеціалізованих школах з поглибленим їх вивченням Ви застосовуєте у практичній діяльності?” розподілилися так: широко застосовують метод проектів – 45,3% опитаних, елементи методики інтенсивного навчання іноземних мов – 34% педагогів, “кейс-метод” увійшов у практику діяльності 28,4% вчителів, інтерактивні методи регулярно практикують 67,2%.

На запитання “Яку інформацію насамперед Ви хотіли б отримати про теоретичні засади і практику роботи спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов?” 67,85% опитаних назвали “методи діагностики дітей, здібних до вивчення іноземних мов”, 64,45% – “характеристики обдарованих дітей”, 72% – “специфіку індивідуального підходу до них”, 22,4% – “особливості підготовки до уроку вчителя іноземної мови спеціалізованої школи з їх поглибленим вивченням”, 45,7% – “особливості застосування педагогічного інструментарію на уроках іноземної мови”, 58,4% – “специфіку організації позаурочної діяльності з школярами”.

Узагальнивши зміст, форми, методи та засоби навчання іноземних мов у спеціалізованих школах з поглибленим їх вивченням, ми дійшли висновку, що вони можуть бути певним чином удосконалені та з успіхом застосовуватися у загальноосвітніх навчальних закладах.

Вважаємо, що для цього у кожному навчальному закладі важливо створити розвивальне середовище, яке відповідало б низці вимог, зокрема:

1) надання переваги особистісно орієнтованому навчанню. Лише в такому випадку кожна дитина зможе отримати максимальні можливості для розвитку усіх своїх здібностей та талантів. Цей

підхід дасть змогу максимально передати ініціативу у процесі навчання учневі, а значить – розкрити його творчий потенціал та можливості;

2) наступність у змісті, методах, формах та технологіях навчання іноземної мови. Кожен новий етап у вивченні іноземних мов повинен спиратися на попередній досвід дітей та забезпечувати осмислення отриманої інформації на більш високому рівні складності й узагальнення;

3) оскільки обдаровані діти здатні легко засвоювати великі масиви інформації, встановлювати між отримуваними даними логічні зв'язки, мають стійкі інтереси в галузі знань, до якої є схильними, зміст освіти повинен якісно перевершувати звичайний курс, наукову картину світу подавати в інтегрованому та міждисциплінарному вигляді, враховувати інтереси учнів з точки зору як прискорення темпів навчання, так і поглиблення змісту;

4) освітнє середовище обдарованої дитини має бути багатоманітним, що виражається у різноманітності застосовуваних технологій навчання, форм контролю, а сам учень повинен отримати можливість самостійно формувати освітню траєкторію, адже діти розвиваються та навчаються у різному темпі, кожна дитина має індивідуальні особливості, які неодмінно слід враховувати;

5) технології навчання іноземних мов обдарованих дітей повинні реалізовуватися в умовах партнерської чи лідерської моделі організації навчально-виховного процесу та бути проблемно-діалогічними. Очевидно, що постановка проблеми та пошук шляхів її розв'язання є надзвичайно продуктивними у процесі навчання, адже стимулюють пізнавальну активність школярів, змушують їх зосередитися на проблемі, сформулювати певні гіпотези та перевірити кожну з них. При цьому важлива взаємодія кількох суб'єктів навчальної діяльності, що дає змогу побачити проблему з різних сторін, сформулювати кілька незалежних точок зору. Відтак групова взаємодія у процесі вивчення іноземних мов є надзвичайно важливою та необхідною.

І, нарешті, вимоги до стосунків між педагогом та обдарованим учнем повинні забезпечувати схвалення ініціативи та самостійності школяра, його нешаблонних думок та ідей.

Безумовно, для того, щоб сповідувати такий стиль діяльності на уроці, вчитель повинен володіти певними якостями, зокрема: 1) має бути для обдарованої дитини особистістю, яка реагує на виклики, вміє сприймати критику і не страждати від стресів при роботі з людьми більш здібними та ерудованими, ніж він сам. Взаємодія

вчителя з обдарованою дитиною має спрямовуватися на оптимальний розвиток здібностей, мати характер допомоги, підтримки, а не директиви; 2) має вірити у власну компетентність і можливість розв'язання проблем, які виникають. Він готовий відповідати за наслідки прийнятих рішень і одночасно відчувати себе людиною, яка заслуговує на довіру та впевнена у своїй людській привабливості; 3) повинен вважати людей, які його оточують, здатними самостійно розв'язувати свої проблеми, вірити у їхню дружелюбність і в те, що вони мають позитивні наміри, їм притаманне почуття власної гідності, яке потрібно цінувати, поважати і оберігати; 4) має прагнути до інтелектуального самоудосконалення, охоче працювати над поповненням знань, бути готовим вчитися в інших, займатися самоосвітою і саморозвитком [3, 12 – 13]. На уроці повинна панувати атмосфера доброзичливості та розуміння, а стосунки між суб'єктами навчального процесу будуватися на засадах демократизму.

Висновки. Отже, організовуючи навчання обдарованих дітей, важливо пам'ятати про вимоги до змісту освіти, методів, форм, засобів навчання, а також стосунків “вчитель – учень”. Для ефективного розвитку таких школярів важливо внести зміни до змісту освіти, забезпечити відповідну матеріальну базу школи, а також

готовність педагога працювати творчо, нестереотипно, надаючи учневі максимальну свободу вибору.

1. *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти // Книга вчителя іноземної мови: Довідково-методичне видання / Упоряд. О.Я. Коваленко, І.П. Кудіна. – Харків: ГОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – С. 27 – 44.*

2. *Коваленко О. Удосконалення системи шкільної іноземної освіти в контексті соціально-педагогічних трансформацій освітнього простору України / О. Коваленко. – 2007. – №4. – С. 9 – 16.*

3. *Одаренность: диагностика и технологии / В. Васильев, А. Доровской и др. – Воронеж: ВОИПКРО, 2003. – 127 с.*

4. *Примірне положення про спеціалізовану школу з поглибленим вивченням іноземних мов. Проект // Офіційний сайт Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України // Режим доступу: mon.gov.ua/images/gr/obg/2009/pruyturne_pologennya.doc*

5. *Редько В. Новітні педагогічні технології – у практику школи. Навчальний курс “Країнознавство” – на електронному диску / В. Редько, О. Кохан, Л. Калініна, І. Самойлюкевич // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2007. – №1. – С. 112 – 117.*

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013

Джерела мудрості

“Неможливо всебічно і ґрунтовно визначити людські вчинки, не враховуючи їхніх закономірностей та одвічної волі неба”.

*Богдан Хмельницький
Гетьман України
(1595 – 1657)*

“Поетичне слово, сказане в щасливій хвилі при якій одній нагоді, як золота монета, не тратить своєї вартості і по році, і по ста роках”.

*Іван Франко
поет, письменник, громадський діяч*

